

KRZYSZTOF STACHURA

**WYNAJDOWANIE WSPÓLNOTOWOŚCI?
ZMEDIATYZOWANE KONFIGURACJE TOŻSAMOŚCIOWE
W ERZE (RE)NEGOCJOWANIA LOKALNOŚCI**

Wprowadzenie

Tematyka wspólnotowości jest jednym z lejtymotywów współczesnych nauk społecznych. Sama analiza odnośników do kluczowych tekstów, opracowań i polemik mogłaby posłużyć za materiał do samodzielnego opracowania. Badaczy społecznych fascynuje wspólnotowość w wielu jej odmianach. To za sprawą poczucia wspólnotowego tworzy i utrzymuje się życie społeczne. To wspólnotowość uważana jest za (często brakujące) paliwo współczesności. To przez pryzmat wspólnotowości oceniamy jakość życia, spójność społeczną czy skalę społecznej integracji. Równie uważnie różnym wymiarom życia wspólnotowego przyglądają się badacze zajmujący się problematyką nowych technologii, społecznych wyzwań związanych z rozwojem i rozpowszechnieniem internetu, mediów społecznościowych czy mobilnych formuł komunikowania. O ile w szeroko rozumianym dyskursie naukowym o wspólnotowości wątek jej kruchości, efemeryczności i labilności jest zauważalny, w debatach zogniskowanych wokół nowych mediów nacisk na te kwestie wydaje się jeszcze silniejszy. Nowe narzędzia komunikacyjne generują bowiem wiele wyzwań związanych z tradycyjnym rozumieniem wspólnotowości, także takich, na które trudno znaleźć łatwe odpowiedzi.

W kontekście niniejszego tekstu ważne jest podkreślenie, że znaczna część życia wspólnotowego odbywa się w ramach określonych lokalności – wydzielonych (mniej lub bardziej wyraźnie, geograficznie i/lub symbolicznie) przestrzeni, w których dochodzi do szeregu społecznych styczności, ustalane są właściwe danemu światu reguły gry, a aktorzy społeczni włączeni w ten czy inny układ przestrzenny i tożsamościowy odgrywają określone role i realizują przypisane im bądź samodzielnie przez siebie wymyślone zadania. W dalszej części artykułu podkreślam, w jaki sposób wynajdowana jest dziś wspólnotowość, jaką nadaje się jej rangę i jak na te procesy oddziałują nowe technologie komunikacyjne. Anali-

zuję te zagadnienia odwołując się do istniejącego dorobku teoretycznego współczesnych nauk społecznych (ze szczególnym naciskiem na prace socjologów i antropologów społecznych), próbując wyjaśniać, jakie znaczenie dla przemian współczesnej wspólnotowości ma to, jak rozumiana i (re)negocjowana znaczeniowo jest lokalność. Przedstawiam więc dwa sposoby opisywania lokalności – geograficzny (ontologiczny) i symboliczny (epistemologiczny) – by w efekcie najpierw krótko scharakteryzować paradoksalną relację na linii lokalność – nowe technologie, a następnie przyjrzeć się bliżej zmediatyzowanym formułom więzi i życia wspólnotowego charakterystycznym dla czasów późnej nowoczesności.

Ku zdeterytorializowanej lokalności

Nie ma wątpliwości, że lokalność można postrzegać i analizować w wymiarze przestrzennym. W takim znaczeniu lokalność stanowi specyficzne terytorium wyznaczone w sensie geograficznym, związane z określoną przestrzenią lub miejscem. Jakkolwiek nie jest moim celem negowanie takiego aspektu lokalności, w tekście skupiam się na rozhermetyzowaniu tej tradycyjnej wizji, w zamian sygnalizując kierunek zmian w myśleniu o lokalności. Z jednej strony podkreślam więc, że lokalność nie ogranicza się do wymiaru terytorialnego, z drugiej – akcentuję, jakie inne perspektywy analityczne taka dekonstrukcja ze sobą niesie. Krytycznie do przestrzennej funkcji lokalności podchodzi zresztą, i to nie od dziś, wielu badaczy, sygnalizując potrzebę redefinicji tej kategorii¹. Lokalność nabiera innych niż dotąd sensów wraz z przemianami współczesności, z rosnącą rolą globalizacji, migracji i mobilności na czele. Na sens tego pojęcia znacząco wpływa też rozkwit nowych technologii komunikacyjnych, które wzmacniają znaczenie metafor takich, jak płynność czy sieciowość.

Lokalności doświadczamy na różne sposoby – zarówno klasycznie, jako aktorzy włączeni w lokalne obiegi i układy społeczne, jak i nietradycyjnie, niezależnie od granic fizycznych, podziałów terytorialnych i ograniczeń przestrzennych². Słusznie zauważa Piotr Siuda, że „śmierć geografii” to mit, podkreślając przy tym, że warto przyglądać się nowym manifestacjom lokalności oraz sposobom doświadczania i przeżywania, jakie stają się udziałem

---

¹ Zob. np. M. Kempny, *Lokalność dzisiaj – co można i co warto badać?*, w: *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*, red. J. Kurczewska, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN 2004, s. 554.

² E. Szum, *Wspólnota lokalna czy zbiorowość terytorialna? Wnioski z badań nad samorządem terytorialnym w kontekście relacji między lokalizmem a globalizmem*, „Rozprawy Społeczne” 2011, 1(V), s. 23–24.

łem jednostek współcześnie³. Już w latach 80. XX wieku. John Urry pisał, że „lokalne” jest wypadkową procesów przestrzennych i społecznych⁴, przy czym żadna z tych kategorii stale nie dominuje nad drugą. Są one raczej uzupełniającym się zestawem, a wyjście poza perspektywę terytorialną (geograficzną) wzbogaca myślenie o lokalności, jednocześnie go nie unieważniając. Nie ma zresztą jednej, uniwersalnej lokalności. Lokalności w liczbie mnogiej, postrzegane jako współlistniejące ze sobą układy, są na wiele sposobów powiązane, zarówno w sensie geograficznym, jak i symbolicznym⁵. Lokalności w tradycyjnym rozumieniu, jakie nadajemy tej kategorii, nie znikają. Ich znaczenie maleje jednak o tyle, że rośnie ranga powiązań między poszczególnymi lokalnościami, w konsekwencji zaś wzmocnieniu ulega usieciowiona mapa wielu połączonych ze sobą lokalnych układów. W usieciowionym modelu ułatwione jest „przełączanie się” między lokalnościami, a przez to zyskiwanie przez nie nowych sensów i znaczeń⁶.

Taka usieciowiona wizja lokalności jest też odpowiedzią na wyzwania globalizującego się świata. W tradycyjnym rozumieniu lokalność nie tylko była ograniczona do określonego terytorium, ale też sprowadzała się do pewnego określonego uniwersum kulturowego. Świat globalny, ten, który jest efektem styczności pierwiastków: lokalnego i globalnego, unieważnia tradycyjną ramę komunikacji i kanonu kulturowego, otwierając pole relacjom transkulturowym, wykraczającym poza spektrum ściśle określonych reguł i zasad gry⁷. Innymi słowy, lokalność wytwarza nowe sensory i nowe powiązania, przydatne już nie do funkcjonowania w pewnych z góry znanych realiach, ale umożliwiające budowanie mostów do innych światów. Pod wpływem globalnych trendów lokalność przestaje mieć więc ściśle lokalny charakter⁸. Staje się raczej specyficzną konstrukcją wzajemnych zależności, relacji

---

³ P. Siuda, *Spoleczność lokalna i jej różne ujęcia – wprowadzenie*, w: *Spoleczności lokalne. Teraźniejszość i przyszłość (ver 2.0)*, Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra 2019, s. 14.

⁴ J. Urry, *Survey 12: Society, space, and locality*, „Environment and Planning D: Society and Space” 1987, 5(4), s. 441–443.

⁵ R. V. Bianchi, *Place and power in tourism development: tracing the complex articulations of community and locality*, „PASOS. Journal of Tourism and Cultural Heritage” 2003, 1(1), s. 16.

⁶ Zob. np. F. Martin, F. Rizvi, *Making Melbourne: digital connectivity and international students' experience of locality*, „Media, Culture & Society” 2014, 36(7), s. 1028.

⁷ R. Szczepaniak, „Plemiona sieci” – *Internet jako medium społeczne i kulturowe*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2015, t. 58, 1(221), s. 210.

⁸ A. Majer, *Lokalność w cieniu globalizacji*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio I, Philosophia-Sociologia” 2011, 36(2).

i procesów, w których aktorzy są współobecni w różnych kontekstach i sytuacjach społecznych, dla których umiejscowienie czy obecność nie mają już pierwszorzędного znaczenia⁹.

Wymykająca się przestrzennemu klasyfikowaniu, coraz bardziej zdeterytorializowana i amiejscowa lokalność nie staje się w procesie przemiany mniej „prawdziwa” czy mniej znacząca. Powiązana z lokalnie wytwarzaną wiedzą o świecie i lokalnie podejmowanymi praktykami społecznymi jest „obiektywnie” ważna. Stanowi, w Durkheimowskim tego słowa znaczeniu, fakt społeczny, konstelację znaczeń, która pełni istotną rolę w funkcjonowaniu określonego układu relacji i interakcji¹⁰. Można analizować ją jako system społeczny, w ramach którego aktorzy społeczni żyją wspólnie we współdzielonej przestrzeni symbolicznej, takiej, której nadają określone znaczenia, w której współpracują i realizują wspólne cele¹¹. „Obiektywne” istnienie lokalności musi równoważyć subiektywna zdolność do wyobrażania sobie, czym tak naprawdę lokalność jest¹² i w jaki sposób jest wytwarzana. Dzieje się tak, ponieważ lokalność jest raczej „zadana” niż „dana”, stanowi projekt, który ciągle się stwarza i uaktualnia. Produkcja lokalności jest więc procesem i zabiegiem, który wymaga czasu. Stanowi rodzaj działania hybrydowego, które dokonuje się w niestabilnym otoczeniu – w szybko zmieniającej się przestrzeni, a przy tym w warunkach nieustannej transformacji przynależności i identyfikacji tożsamościowych¹³. Kruchy charakter lokalności jest też pochodną typowej dla niej efemeryczności – trudno lokalność ramować i instytucjonalizować¹⁴.

Kluczowe znaczenie dla rozumienia nie-tradycyjnego wymiaru lokalności ma fakt, że lokalność, niezależnie od skali zobiektywizowania, bardziej „wydarza się” niż „jest”. Jeśli bowiem przyjmiemy, że lokalność można rozumieć jako połączony układ trzech elementów: relacji społecznych, kontekstu, w jakim do nich dochodzi, oraz procesów grupowych,

⁹ A.-L. Müller, W. Reichmann, *Architecture, Sociality and the Production of Locality*, „Societas / Communitas” 2018, 2(26), s. 42.

¹⁰ Tamże, s. 27–28.

¹¹ H. J. de Haan, *Locality, Identity and the Reshaping of Modernity. An Analysis of Cultural Confrontations in Two Villages*, w: *Images and realities of rural life. Wageningen perspectives on rural transformations*, red. H. de Haan, N. Long, Assen: Van Gorcum and Comp BV 1997, s. 156.

¹² H. K. Halfacree, *Locality and Social Representation: Space, Discourse and Alternative Definitions of the Rural*, „Journal of Rural Studies” 1993, 9(1), s. 34.

¹³ M. Ito, *Network Localities: Identity, Place, and Digital Media*, Paper presented at the Society for the Social Studies of Science, 1999.

¹⁴ A. Appadurai, *The production of locality*, w: *Counterworks. Managing the Diversity of Knowledge*, red. R. Fardon, London-New York: Routledge 1995, s. 212–213.

jakie są tego efektem, nabiera ona wyraźnie wymiaru relacyjnego. To zaś sprawia, że lokalność staje się mniej lub bardziej ożywiona w zależności od aktywności układu w danym momencie. Skala natężenia praktyk społecznych warunkuje naturę i charakter lokalności¹⁵. Znaczenie zyskuje kontekst, w którym dana lokalność jest osadzona, siła jej relacji i oddziaływań z innymi układami. To w tym momencie szczególnego znaczenia nabiera też symboliczna funkcja lokalności. Istnieją one z jednej strony w szerszym kontekście, z drugiej zaś kluczowe znaczenie ma niedostrzegalna sieć połączeń i powiązań, która niweluje znaczenie kategorii miejsca. Jest to o tyle istotne, że w takich realiach rozwijana jest dziś i utrzymywana, także przy udziale nowych technologii komunikacyjnych, wspólnotowość.

Pisząc o projektach „nowej lokalności” Marta Klekotko podkreśla, że redefinicje lokalności polegają dziś przede wszystkim na modyfikowaniu sposobu myślenia o więziach i uwzględnianiu świadomościowych uwarunkowań powstawania lokalnych układów społecznych¹⁶. Taka odmieniona lokalność jest też kategorią, którą można zastosować do badania społeczności (zbiorowości)¹⁷, co uważam za szczególnie cenne analitycznie i do czego odnoszę się w dalszej części tekstu. W podejściu tym warto też położyć nacisk na performatywne, emancypacyjne znaczenie lokalności – może ona mobilizować do działania, stanowić antidotum na kryzysy czy wzywać do projektowania scenariuszy przyszłości¹⁸. Lokalności powinno się przy tym postrzegać przede wszystkim jako laboratoria zmiany społecznej, w których badane są nie tyle konkretne miejsca, co raczej zestawy empirycznych zagadnień czy teoretycznych kategorii pojęciowych.

Studiowanie natury lokalności jest więc w tym rozumieniu środkiem do celu – do pozyskania danych o tym, co i dlaczego zmienia się w aktualnie trwających i rozwijających się układach społecznych¹⁹.

---

¹⁵ S. Witteborn, *Forced Migrants, New Media Practices, and the Creation of Locality*, w: *A Companion to New Media Dynamics*, red. J. Hartley, J. Burgess, A. Bruns, Malden-Oxford-West Sussex: Blackwell Publishing Ltd. 2013, s. 323–324.

¹⁶ M. Klekotko, *Między lokalnością a wspólnotowością, czyli o wspólnototwórczych właściwościach scen miejskich*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica” 2018, 64, s. 8.

¹⁷ Tenże, *Praktyki wspólnotowe w ponowoczesnym mieście: w poszukiwaniu nowej perspektywy*, „Miscellanea Anthropologica et Sociologica” 2018, 19(1), s. 212–215.

¹⁸ Tamże; R. Korff, *Local Enclosures of Globalization. The Power of Locality*, „Dialectical Anthropology” 2003, 27, s. 14–15.

¹⁹ H. Newby, *Locality and rurality: The restructuring of rural social relations*, „Regional Studies” 1986, 20(3).

Nowe media jako deregulator lokalności

Nowe media wydają się być jednym z głównych deregulatorów kategorii lokalności – graczami, którzy mieli zasadniczy wpływ na dekonstrukcję tradycyjnej siatki znaczeń, jakie przypisywano temu pojęciu. Nowe technologie komunikacyjne stały się doskonałym narzędziem hakowania lokalności – zmiany jej kodu źródłowego i modyfikacji sposobu oddziaływania. Dziś nasze sposoby myślenia, wyobraźnia i wrażliwość nie byłyby takie same, gdyby nie narzędzia ze świata internetu. One stały się *de facto* maszynami do transformacji całego współczesnego świata, w tym także zakresu pojęciowego lokalności. Technologiczne afordancje, czyli możliwości, jakie drzeją w cyfrowych narzędziach, są dziś łąką rewolucyjnej zmiany i czynnikiem redefiniującym współczesny sens lokalnych układów społecznych. Nowe technologie zintensyfikowały proces transformacji, jaki jest dziś udziałem lokalności, pozwalając jednocześnie wyostrzyć wielowymiarowy, nieoczywisty, a niejednokrotnie też paradoksalny charakter tego, co lokalne²⁰.

Deregulacyjna funkcja, jaką można przypisać nowym technologiom komunikacyjnym w kontekście przemian lokalności, nie oznacza zniesienia znaczenia czy rangi tej kategorii. W realiach zmediatyzowania lokalność jest jednak inaczej generowana, praktykowana i przekształcana²¹, choć często charakteryzuje się ją przez pryzmat kategorii terenowych. Wynika to przede wszystkim z faktu, że także technologiom próbuje się nadawać terytorialne znaczenia, a symboliczna ranga i funkcje lokalności stanowią niejako kolejną warstwę tego, jak ta kategoria jest rozumiana. Nie zmienia to jednak faktu, że nowe narzędzia komunikacyjne nie tylko modyfikują sensy nadawane i przypisywane lokalności, ale mają też istotny wpływ zarówno na przedłużanie i wzmacnianie lokalności, jej projektowanie i promowanie, jak i odtwarzanie²². Równocześnie to dzięki nowym mediom wiele lokalnych układów może powstać. Łatwość tworzenia symbolicznych przestrzeni pozwala organizować życie społeczne w nietradycyjnej formie, zaś plastyczny charakter tych oddolnych świa-

---

²⁰ Zob. np. A. Kościański, *Idiolokalności internetu. O możliwościach i ograniczeniach nowych form życia społeczności lokalnej*, w: *Oblicza lokalności. Ku nowym formom życia lokalnego*, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN 2008; K. Krzysztofek, *Wirtualna reterytorializacja: czy istnieje lokalność w cyberprzestrzeni?*, w: tamże.

²¹ Zob. np. J. Hajduk-Nijakowska, *Od realności do wirtualności, czyli o sposobach rozumienia lokalności w badaniach kulturowych*, „Tematy z Szewskiej” 2012, 1(7).

²² P. Siuda, *Internet nie zabija lokalności, ale ją ożywia*, w: *Siła lokalności, siła Polski*, red. J. Szomburg, M. Wandalowski, Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową 2019, s. 67–69.

tów czyni je podatnym na połączenia, powiązania i rekonfiguracje²³. Usieciowione i zmediatyzowane lokalności stanowią przy tym odpowiedź na potrzebę wspólnotowości, bliskiego kontaktu ze znaczącymi innymi. Nowe media stają się w ten sposób platformą do budowania lokalnych układów o charakterze trzecich miejsc, inkluzywnych przestrzeni z dobrą atmosferą, w których można czuć się „jak w domu”²⁴.

Zarówno jako „generator”, jak i „wzmacniacz”, nowe technologie odgrywają dziś kluczową rolę w redefiniowaniu sensu lokalności. Proces ten dzieje się na wielu poziomach, a jego aktywnymi współtwórcami są aktorzy społeczni – użytkownicy platform komunikacyjnych, które umożliwiają wspólne przebywanie i tworzenie przestrzeni do bycia z innymi. W zmediatyzowanym świecie lokalność ulega deregulacji, ponieważ radykalnie zmienia się natura interakcji i relacji społecznych. Transformacji ulega „ja” i zestaw wyobrażeń, jakie jednostka ma na swój temat. W nowej konfiguracji uspołecznienie opiera się w dużej mierze na kontakcie z obiektami nieożywionymi, co nie pozostaje bez wpływu na to, w jaki sposób doświadczamy świata, jak dokumentujemy nasze życia i jak zarządzamy relacjami. Zmienia się też pod wpływem technologii wyobrażenie i praktykowanie cielesności, w mniejszym niż dotąd stopniu związanej z konkretną lokalizacją²⁵.

Być może jednak opisywanie nowych fenomenów jako odrywających się od fizycznych przestrzeni przestaje być adekwatne, a w zamian należałoby raczej analizować sytuację odwrotną, czyli to, w jaki sposób materialne terytorium zależy od przestrzeni usieciowionej i jak, w konsekwencji, zmienia ono swój sens i znaczenie. To, jak postrzegamy fizyczną lokalność, jest przecież w coraz większym stopniu zależne od wyposażenia technologicznego – lokalizacji wyznaczonej przez GPS, standardów łączności takich, jak Bluetooth czy możliwości podpięcia do sieci Wi-Fi. W tym sensie ranga zmediatyzowanego, symbolicznego terytorium rośnie, a to, co lokalne w tradycyjnym sensie tego słowa wymaga ujęcia w wersji rozszerzonej, wzmocnionej o pierwiastek technologiczny. Dotyczy to zarówno tradycyjnego rozumienia lokalności jako kategorii związanej z określonym terytorium, jak i symbolicznego wyobrażenia tego, jak skonstruowane są nasze lokalne układy odniesienia

---

²³ H. Ghorashi, K. Boersma, *The 'Iranian Diaspora' and the New Media: From Political Action to Humanitarian Help*, „Development and Change” 2009, 40(4), s. 687–688.

²⁴ R. Oldenburg, *The Great Good Place. Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons, and Other Hangouts at the Heart of a Community*, Cambridge: Da Capo Press 1999, s. 14–17.

²⁵ D. Lupton, *Digital Sociology*, London-New York: Routledge 2015, s. 171–175.

(relacje z innymi, w tym strategię dzielenia się z audytoriami elementami życia prywatnego)²⁶. Produkowanie lokalności w nowych realiach komunikacyjnych i przy użyciu nowych narzędzi rodzi też szereg wyzwań i obaw. Dystopijna wizja zakłada zdekonstruowanie fizycznych lokalności i zastąpienie ich płynnymi, wirtualnymi odpowiednikami. W takim scenariuszu cyfrowe style życia wyparłyby te „prawdziwe”, a zamiast wzmocnionych lokalnych układów stalibyśmy się świadkami znikania trzecich miejsc, w ślad za tym zaś także bliskich relacji i więzi, jakie stanowią serce lokalności²⁷.

Lokalność: w poszukiwaniu wspólnotowości

Dystopijne wyobrażenia o zmediatyzowanej lokalności wydają się jednak nie brać pod uwagę roli nowych technologii komunikacyjnych jako „wzmacniacza” życia społecznego. Nie uwzględniają też tego, że mogą one być maszyną zarówno do nawiązywania, jak i podtrzymywania relacji. W wielu analizach, do których odwołuję się w tej części artykułu, zwraca się uwagę właśnie na integracyjny i uspołeczniający charakter nowych platform współprzebywania. Za szczególnie ważny element tego zjawiska uważam związek nowych formuł lokalności z dążeniami do poszukiwania i pielęgnowania więzi, w konsekwencji zaś do budowania nowych ram życia wspólnotowego. Nie twierdzę przy tym, że nowe technologie komunikacyjne stanowią idealne (czy choćby nawet skuteczne) antidotum na problem deficytu czy atrofii więzi. Naturalne jest jednak, że w erze powszechnego posługiwania się narzędziami elektronicznymi w celu dzielenia symbolicznej przestrzeni z innymi to właśnie w naturze zmediatyzowanych lokalności upatrywać się będzie szansy na odnalezienie bliskości, zażyłości i poczucia wspólnoty. Lokalność staje się w tym sensie narzędziem kulturowym i tożsamościowym, środkiem do tworzenia działań i znaczeń społecznych, platformą „zagęszczania” indywidualnych i grupowych identyfikacji²⁸.

W klasycznym już z dzisiejszego punktu widzenia tekście o ideologiach lokalności Joanna Kurczewska pisała, że wraz z redefinicją znaczenia tego, co lokalne, zmienia się

---

²⁶ E. Gordon, A. de Souza e Silva, *Net Locality. Why Location Matters in a Networked World*, Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 2011, s. 173.

²⁷ A. Aurigi, F. De Cindio, *Augmented Urban Spaces*, w: *Augmented Urban Spaces. Articulating the Physical and Electronic City*, red. ciż, Hampshire-Burlington: Ashgate 2008, s. 1.

²⁸ Zob. np. M. Ito, dz. cyt.

natura i percepcja więzi²⁹. Rośnie znaczenie więzi wyobrażonych, niepowiązanych z konkretną fizyczną materialnością, odnoszących się natomiast do struktur i dynamiki doświadczeń aktorów społecznych. Zaproponowany przez Kurczewską opis nie dotyczył wprost świata nowych technologii komunikacyjnych, ale w pełni do tych realiów pasuje. Lokalność generowana w realiach technologicznego zapośredniczenia jest układem, w którym relacje nie są w sposób bezpośredni powiązane z miejscami, a więzi społeczne mogą być zlokalizowane „nigdzie i wszędzie”³⁰. Postępującej delokalizacji towarzyszy silne pragnienie przynależności, które jest efektem zaniku tradycyjnych modeli uspołecznienia, często związanych z konkretnym fizycznym miejscem. Wraz z „rozszerzaniem się” rzeczywistości dochodzi do zjawiska symultanicznej obecności aktorów społecznych w wielu światach. Wydawać by się więc mogło, że szanse na nawiązywanie więzi i budowanie wspólnotowości rosną. Jest o to jednak o tyle trudno, że w ślad za intensywnością i dynamiką interakcyjną idą tymczasowość, nietrwałość i przelotność relacji. Zasadne staje się więc zwiększanie wysiłku mającego na celu odnalezienie odpowiednio „lepkich” sieci kontaktów, czyli takich, które oferują możliwość doświadczenia więzi uznanych za autentyczne i odporne na dezintegrację³¹.

Długoterminowy charakter przynależności jest dziś bardziej wyjątkiem niż normą i realia świata technologicznie zapośredniczonego stanowią potwierdzenie tego stanu rzeczy. Wynika to między innymi z relatywnego i fragmentarycznego charakteru lokalności, w tym tego, że jednostka spędza dziś wiele czasu w różnych lokalnych układach, wiążąc się przy tym z różnymi osobami i grupami, zarówno w kontakcie twarzą w twarz, jak i bezcieleśnie. Być może zasadne byłoby stwierdzenie, że lokalność staje się rozmytą wersją wspólnoty, do której nie jesteśmy silnie przywiązani i którą możemy opuścić, zazwyczaj bez istotnej sankcji³². Graham Day i Jonathan Murdoch sugerują nawet, że współcześnie, wraz z przemianami nowoczesności, kategoria lokalności w pewnym sensie zastępuje kategorię

---

²⁹ J. Kurczewska, *Robocze ideologie lokalności. Stare i nowe schematy*, w: *Oblicza lokalności. Tradycja (...)*, s. 90–91.

³⁰ W. J. Burszta, *Wirtualizacja kultury i co z tego wynika*, w: *Religia i kultura w globalizującym się świecie*, red. M. Kempny, G. Woroniecka, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2000, s. 34.

³¹ K. Stachura, *Towarzystwo jako forma uspołecznienia w epoce cyfrowej*, Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra 2018, s. 101–102.

³² Zob. np. L. Komito, *Community and Inclusion: The Impact of New Communications Technologies*, „Irish Journal of Sociology” 2007, 16(2), s. 89–91.

wspólnoty³³, a David Nettleingham proponuje, by o wspólnotach myśleć jako o ulotnych i wymagających zdefiniowania systemach, których transformację umożliwia odpowiednie pozycjonowanie w relacji do lokalności³⁴. W dyskursie o relacji między lokalnością a wspólnotowością istotne znaczenie ma fakt, że sama lokalność bywa postrzegana jako struktura afektywna – fenomenologiczna własność życia społecznego, która produkuje różnego typu działania i znaczenia społeczne, mające swój symboliczny, a niekiedy też materialny wydźwięk³⁵. Nowe technologie komunikacyjne są idealną przestrzenią do tworzenia i sieciowania relacji opartych na emocjach, takich, które umożliwiają budowanie więzi w lokalnych układach, ich przetwarzanie i łączenie.

Na scenie zmediatyzowanych działań wspólnotowych poruszamy się przy tym, balansując między tym, co publiczne, a tym, co prywatne. Z jednej strony udzielamy się w poszukiwaniu więzi w światach, do których inni mają ograniczony dostęp (zamknięte grupy w serwisach społecznościowych, prywatne czaty w komunikatorach itp.), z drugiej – wiele nowych typów aktywności, dotychczas niedostępnych dla postronnych obserwatorów, poddaje się zabiegom upubliczniania, przy jednoczesnym ich estetyzowaniu i dopasowywaniu do określonych audytoriów. Profile w mediach społecznościowych, fora i grupy dyskusyjne czy platformy wymiany myśli stają się scenami, na których lokalne ludzkie działania są transmitowane, najczęściej do innych lokalności. Ten proces stanowi przykładowe odzwierciedlenie tego, jakim transformacjom ulegają dziś modele bycia-z – dzielenia (fizycznej bądź symbolicznej) przestrzeni z innymi i wspólnego wytwarzania działań społecznych³⁶.

Nie podejmuję w tekście w sposób systematyczny popularnej w dyskursie o nowych technologiach komunikacyjnych kwestii sporów definicyjnych wokół terminów takich, jak społeczność czy wspólnota. Świadomie posługuję się zresztą częściej raczej „słabszym” pojęciem wspólnotowości niż „mocną” kategorią wspólnoty. Znamienne natomiast jest, że obu tych terminów używa się, aby, z jednej strony, opisywać zjawiska emocjonalnego wsparcia świadczonego sobie wzajemnie za pośrednictwem różnych narzędzi komunikacyj-

---

³³ G. Day, J. Murdoch, *Locality and community: coming to terms with place*, „The Sociological Review” 1993, 41(1), s. 87–90.

³⁴ D. Nettleingham, *Community, locality and social(ist) transformation*, „The Sociological Review” 2017, 66(3), s. 12–13.

³⁵ A. Appadurai, dz. cyt., s. 208.

³⁶ O. Pyyhtinen, *Being-with. Georg Simmel's Sociology of Association*, „Theory, Culture & Society” 2009, 26(5), s. 109–115.

nych oraz solidarności, jaka jest tego efektem, z drugiej zaś – by podkreślać fakt, że społeczności funkcjonujące online (często wciąż zresztą nazywane „wirtualnymi”) stanowią erzac „prawdziwej” wspólnotowości i ich działanie jest raczej efektem ubocznym przemian nowoczesności³⁷. Niezależnie od przyjętej perspektywy wyraźne jest wiązanie wymiaru wspólnotowego z ideą lokalności. To bowiem przede wszystkim lokalnie ma się manifestować wspólnotowość i to w lokalnych układach aktorzy społeczni poszukują szansy na bliskość i więź. W realiach technologicznie zapośredniczonych także spogląda się przede wszystkim na takie sposoby konstruowania lokalności, w których centralne miejsce zajmować będą relacje, interakcje i kontakty społeczne³⁸.

Zmediatyzowane lokalne wspólnotowości przypominają społeczności sąsiedzkie³⁹, których członkowie wierzą w sens bycia razem i dla których znaczenie ma nie tyle współdzielenie lokalności (choć jest ono warunkiem koniecznym interakcji i działania społecznego), co wspólny interes czy hobby. Sensem organizowania się wokół danego zainteresowania nie jest jednak wypełnianie (tylko) określonej funkcji instrumentalnej. Kluczowe znaczenie ma atmosfera wspólnego przebywania, klimat związany z byciem-z i możliwość nieskrępowanego realizowania „ja” w towarzystwie innych⁴⁰. W erze mediatyzacji procesy komunikacyjne mogły ulec delokalizacji w sensie terytorialnym, ale symboliczna współobecność nie straciła na znaczeniu. Warunkiem istnienia interakcji jest odpowiedni, usieciowiony układ społeczny, nie zaś konkretne miejsce, do którego relacje muszą być przypisane. Tak zaprojektowany system wpisuje się w niematerialne rozumienie lokalności, w którym przestrzenie nie mają granic, a tożsamości są heterogeniczne⁴¹.

Konsekwencją postrzegania zmediatyzowanej lokalności przede wszystkim w kategoriach symbolicznych jest wyobraźniowy charakter wspólnotowości. Wyobrażana jest nie tylko sama przynależność czy afiliacja, ale też składające się na nią: relacje, kontakty, zwyczaj, działania i znaczenia. Wyobrażenie wspólnotowości oznacza też możliwość „pracy”

---

³⁷ Zob. np. J. G. Bruhn, *The Sociology of Community Connections*, 2nd ed., Dordrecht: Springer 2011.

³⁸ L. M. Tigges, A. Ziebarth, J. Farnham, *Social Relationships in Locality and Livelihood: The Embeddedness of Rural Economic Restructuring*, „Journal of Rural Studies” 1998, 14(2), s. 216–218.

³⁹ N. K. Baym, *Personal Connections in the Digital Age*, Cambridge-Malden: Polity Press 2010, s. 92–94.

⁴⁰ B. Wellman, A. Quan-Haase, J. Boase, W. Chen, *Examining the Internet in everyday life. Keynote address to the Euricom Conference on e-Democracy*, Nijmegen, Netherlands 2002.

⁴¹ K. Stachura, dz. cyt., s. 107–108.

na trzech poziomach – wspomnień z przeszłości, percepcji teraźniejszości i przewidywań przyszłości. O ile więc lokalne układy wspólnotowości nie bazują na wspólnocie terytorialnej rozumianej geograficznie, ich ważnym wymiarem jest perspektywa czasowa. Wyobrażenie rozpięte na linii między tym, co było, a tym, co ma zostać doświadczone zakotwicza i wzmacnia poczucie przynależności. Taką konfigurację układu charakteryzuje też wysoka refleksyjność, otwartość na otoczenie i potencjał do transformacji⁴².

Podsumowanie

Lokalnie zakorzoną wspólnotowość w erze technologicznego zapośredniczenia warto analizować przede wszystkim jako fenomen kulturowy. Kontekst w postaci narzędzi i platform komunikacyjnych ma tu drugorzędne znaczenie – na pierwszy plan wysuwają się praktyki społeczne właściwe określonym zmediatyzowanym układom⁴³. W tym sensie na lokalności warto patrzeć jak na społecznie i kulturowo określone całości, których przestrzeń może, ale nie musi się materializować. Dla rozumienia lokalności kluczowe jest przyglądanie się funkcjom, jakie ona pełni – w jakim stopniu wzmacnia integrację danego układu, jak działa w sieci w relacji do innych układów, jakie praktyki społeczne ją konstytuują, w jaki sposób uczestniczący w jej ramach aktorzy wchodzą w relacje z innymi, czy jaka jest energia emocjonalna i natura porządku interakcyjnego panującego w danym układzie⁴⁴.

Bibliografia

- Appadurai A., *The production of locality*, w: *Counterworks. Managing the Diversity of Knowledge*, red. R. Fardon, London-New York: Routledge 1995, s. 208–229.
- Aurigi A., De Cindio F., *Augmented Urban Spaces*, w: *Augmented Urban Spaces. Articulating the Physical and Electronic City*, red. ciż, Hampshire-Burlington: Ashgate 2008, s. 1–3.
- Baym N. K., *Personal Connections in the Digital Age*, Cambridge-Malden: Polity Press 2010.

---

⁴² J. M. Bennett, *Doing Belonging: a sociological study of belonging in place as the outcome of social practices (PhD Thesis)*, Manchester: University of Manchester 2012.

⁴³ F. Martin, F. Rizvi, dz. cyt., s. 1017.

⁴⁴ Zob. np. R. Korff, dz. cyt.; A. Manterys, *Sytuacje społeczne*, Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS 2008; M. S. Szczepański, W. Ślęzak-Tazbir, *Region i społeczność lokalna w perspektywie socjologicznej*, „Górnośląskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa” 2010, 1.

- Bennett J. M., *Doing Belonging: a sociological study of belonging in place as the outcome of social practices* (PhD Thesis), Manchester: University of Manchester 2012.
- Bianchi R. V., *Place and power in tourism development: tracing the complex articulations of community and locality*, „PASOS. Journal of Tourism and Cultural Heritage” 2003, 1(1), s. 13–32.
- Bruhn J. G., *The Sociology of Community Connections. 2nd ed.*, Dordrecht: Springer 2011.
- Burszta W. J., *Wirtualizacja kultury i co z tego wynika*, w: *Religia i kultura w globalizującym się świecie*, red. M. Kempny, G. Woroniecka, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2000, s. 25–38.
- Day G., Murdoch J., *Locality and community: coming to terms with place*, „The Sociological Review” 1993, 41(1), s. 82–111.
- Ghorashi H., Boersma K., *The ‘Iranian Diaspora’ and the New Media: From Political Action to Humanitarian Help*, „Development and Change” 2009, 40(4), s. 667–691.
- Gordon E., de Souza e Silva A., *Net Locality. Why Location Matters in a Networked World*, Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 2011.
- de Haan H. J., *Locality, Identity and the Reshaping of Modernity. An Analysis of Cultural Confrontations in Two Villages*, w: *Images and realities of rural life. Wageningen perspectives on rural transformations*, red. H. de Haan, N. Long, Assen: Van Gorcum and Comp BV 1997, s. 153–177.
- Hajduk-Nijakowska J., *Od realności do wirtualności, czyli o sposobach rozumienia lokalności w badaniach kulturowych*, „Tematy z Szewskiej” 2012, 1(7), s. 19–32.
- Halfacree H. K., *Locality and Social Representation: Space, Discourse and Alternative Definitions of the Rural*, „Journal of Rural Studies” 1993, 9(1), s. 23–37.
- Ito M., *Network Localities: Identity, Place, and Digital Media*, Paper presented at the Society for the Social Studies of Science, 1999.
- Kempny M., *Lokalność dzisiaj – co można i co warto badać?*, w: *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*, red. J. Kurczewska, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN 2004, s. 551–558.
- Klekotko M., *Między lokalnością a wspólnotowością, czyli o wspólnototwórczych właściwościach scen miejskich*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica” 2018, 64, s. 5–19.
- Klekotko M., *Praktyki wspólnotowe w ponowoczesnym mieście: w poszukiwaniu nowej perspektywy*, „Miscellanea Anthropologica et Sociologica” 2018, 19(1), s. 209–229.
- Komito L., *Community and Inclusion: The Impact of New Communications Technologies*, „Irish Journal of Sociology” 2007, 16(2), s. 77–96.

- Korff R., *Local Enclosures of Globalization. The Power of Locality*, „Dialectical Anthropology” 2003, 27, s. 1–18.
- Kościański A., *Idiolokalności internetu. O możliwościach i ograniczeniach nowych form życia społeczności lokalnej*, w: *Oblicza lokalności. Ku nowym formom życia lokalnego*, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN 2008, s. 415–430.
- Krzysztofek K., *Wirtualna reterytorializacja: czy istnieje lokalność w cyberprzestrzeni?*, w: *Oblicza lokalności. Ku nowym formom życia lokalnego*, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN 2008, s. 391–414.
- Kurczewska J., *Robocze ideologie lokalności. Stare i nowe schematy*, w: *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*, red. taż, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN 2004, s. 88–129.
- Lupton D., *Digital Sociology*, London-New York: Routledge 2015.
- Majer A., *Lokalność w cieniu globalizacji*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio I, Philosophia-Sociologia” 2011, 36(2), s. 27–46.
- Manterys A., *Sytuacje społeczne*, Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS 2008.
- Martin F., Rizvi F., *Making Melbourne: digital connectivity and international students' experience of locality*, „Media, Culture & Society” 2014, 36(7), s. 1016–1031.
- Müller A.-L., Reichmann W., *Architecture, Sociality and the Production of Locality*, „Societas/Communitas” 2018, 2(26), s. 27–46.
- Nettleingham D., *Community, locality and social(ist) transformation*, „The Sociological Review” 2017, 66(3), s. 1–15.
- Newby H., *Locality and rurality: The restructuring of rural social relations*, „Regional Studies” 1986, 20(3), s. 209–215.
- Oldenburg R., *The Great Good Place. Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons, and Other Hangouts at the Heart of a Community*, Cambridge: Da Capo Press 1999.
- Pyhtinen O., *Being-with. Georg Simmel's Sociology of Association*, „Theory, Culture & Society” 2009, 26(5), s. 108–128.
- Siuda P., *Internet nie zabija lokalności, ale ją ożywia*, w: *Siła lokalności, siła Polski*, red. J. Szomburg, M. Wandalowski, Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową 2019, s. 67–72.
- Siuda P., *Spoleczność lokalna i jej różne ujęcia – wprowadzenie*, w: *Spoleczności lokalne. Teraźniejszość i przyszłość (ver 2.0)*, Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra 2019, s. 7–24.

- Stachura K., *Towarzystwość jako forma uspołecznienia w epoce cyfrowej*, Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra 2018.
- Szczepaniak R., „Plemiona sieci” – *Internet jako medium społeczne i kulturowe*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2015, t. 58, 1(221), s. 202–211.
- Szczepański M. S., Ślęzak-Tazbir W., *Region i społeczność lokalna w perspektywie socjologicznej*, „Górnośląskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa” 2010, 1, s. 13–33.
- Szum E., *Wspólnota lokalna czy zbiorowość terytorialna? Wnioski z badań nad samorządem terytorialnym w kontekście relacji między lokalizmem a globalizmem*, „Rozprawy Społeczne” 2011, 1(V), s. 19–25.
- Tigges L. M., Ziebarth A., Farnham J., *Social Relationships in Locality and Livelihood: The Embeddedness of Rural Economic Restructuring*, „Journal of Rural Studies” 1998, 14(2), s. 203–219.
- Urry J., *Survey 12: Society, space, and locality*, „Environment and Planning D: Society and Space” 1987, 5(4), s. 435–444.
- Wellman B., Quan-Haase A., Boase J., Chen W., *Examining the Internet in everyday life. Keynote address to the Euricom Conference on e-Democracy*, Nijmegen, Netherlands 2002.
- Witteborn S., *Forced Migrants, New Media Practices, and the Creation of Locality*, w: *A Companion to New Media Dynamics*, red. J. Hartley, J. Burgess, A. Bruns, Malden-Oxford-West Sussex: Blackwell Publishing Ltd. 2013, s. 312–329.